

N:o 173.

Af herr **H. A. Segerdahl**, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan, att alla bestämmelser om rang, utom för hofvet, måtte upphävas, m. m.

Under de möten, hvilka på senare tider hållits i vårt land för öfverläggning om härordningsförslaget, har af talare tidt och ofta ordet »militarism» användts såsom ett slagord. Detta må nu hafva skett med större eller mindre rätt, faktiskt är emellertid, att farhågan för »militarismen» och dess öfverhandtagande visar sig hos folket både utbredd och ingrodd. Hvad detta begrepp egentligen innebär lärer väl icke alltid varit för talarne fullt klart, men den mening de velat inlägga i sitt angrepp på militarismen torde i allmänhet varit en gensaga mot, att den militära åskådningen *obehörigen* får göra sig gällande i samhället. Förr hörde det ju icke till ovanligheterna, att så skedde, men äfven på senare tider hafva då och då tilldragelser förekommit, hvilka kunna förklara de farhågor i berörda afseende, som nu, när landets härväsende måste ytterligare utvidgas, gifvit sig offentligen till känna.

Hvad som utom mycket annat bidragit att framkalla dessa farhågor är den hos militärer i allmänhet utbredda uppfattningen om deras stånds företråde framför andra samhällsklasser jemte de häraf uppkommande ansatser till öfvermod, som icke sällan spåras, synnerligast hos yngre officerare. Väl är det så, att hvarje yrke har sin sjelfkänsla för sig, beroende oftast på, att de, som egnat sig deråt, veta en del och kunna en del, som andra icke veta och kunna. Stundom växer denna sjelfkänsla eller stolthet ganska högt, i synnerhet då den har att stödja sig vid traditioner om gammalt anseende eller utförda, gagneliga värf under forna dagar. Men större och mera utbredd än bland andra yrken synes i vår tid yrkesstoltheten vara bland dem, som egnat sig åt den militära banan.

Öfverflödigt torde vara att här anföra några bevis för detta påstående. Endast ett par exempel, visserligen i och för sig af mindre betydighet, men som ändock på ett förträffligt sätt känneteckna den militära kastkänslan, må påpekas. Det första, hvilket man kunde betrakta med löje, såvida det icke genom sin magt vore egnadt att ingifva högmod hos de på banan nyinträdande, är, att bland officerare, åtminstone i landsorten, ännu allmänt förekommer bruket att, då de sins emellan brevexla, på utanskriften titulera hvarandra med »välborne», huru borgerligt vanliga deras fadersnamn nu än må vara. Detta bruk säges härleda sig ifrån några påbud från flydda århundraden, särskildt det så kallade duellplakatet, som likstälde krigsbefälet med adeln. För längesedan äro dessa påbud upphäfdade, men ännu kvarlefver i den militära uppfattningen oberörd af ändrade tidsförhållanden den höghetsställning, som desamma medförde. Såsom yttringar af yrkesstolthet kan det väl ock anses, att, när eleverna vid de högre militära utbildningsanstalterna i hufvudstaden anordna vissa fester, dessa icke kunna aflöpa med mindre än att de skola vara bland de finaste och följaktligen också bland de dyraste, som i den vägen förekomma under säsongen, samt att det betraktas nära nog som en pligt för officerare, en pligt mot ståndet, regementet eller kåren, att deltaga i vissa offentliga eller eljest mera bemärkta tillställningar, eller att vid teaterbesök — åtminstone i uniform — endast intaga vissa dyrare platser, allt detta, huru än utgifterna därför ställa sig i förhållande till deras ekonomi.

Den kastanda, som råder inom det militära ståndet, är en olycka, ej minst nu, när vi stå inför en utvidgning af den allmänna värnpligten. Den aflägsnar militärerna från de civila och alstrar en viss spänning emellan dessa klasser, den medför, att militärerna hållas undan från det politiska och kommunala lifvet, hvarigenom många dugande krafter i samhället icke få tillfälle att göra sig gällande, den är till en icke obetydlig del anledningen till den oro i sinnena, som det nya härordningsförslagets framläggande medfört. Fäder frukta — och detta helt visst ej utan skäl — för att under så lång tid, som der är föreslagen, lemna sina söner åt en ledning, hos hvilken tendenser af sådan art göra sig gällande.

Det militära yrkeshögmodet har djupa rötter. Ytterst hvilat det på den sedan uråldriga tider nedärfda föreställningen, att krigarståndet är det förnämsta i samhället. Att så under gångna tider varit förhållandet må vara i viss mån sant, för den nuvarande generationen är det i alla fall intet att yivas öfver. Emellertid kan man förstå, att det är svårt att bortarbeta ett högmod, som har sin grund i sådana traditioner eller i historiska minnen om regementens eller kårers hjeltebragder. Härvidlag kan föga göras utifrån. Reformeringen borde ske hufvudsakligen inom det militära ståndet sjelft.

Men ett annat stöd för det militära yrkeshögmodet, hvilket deremot är åtkomligt utifrån, finnes i gällande rangbestämmelser. Dessa tillerkänna i en mängd fall officerare i förhållande till civile embetsmän en så hög rang, att den icke i ringaste mån motsvaras af de särskilda tjänsternas olika vikt och betydelse för staten. Flertalet civile fästa härvid föga eller intet afseende, men hos de yngre officerarne, som se sig officiellt ställda framför eller jemnsides med innehafvare af befattningar, hvilka eljest af den allmänna meningen sättas långt framför deras egna, alstras lätt högmod genom att de på detta sätt se sig framskjutna. Man finner derfor också, att, under det rangordningens särskilda bestämmelser äro temligen okända för civila personer, de yngre officerarne i allmänhet ganska noga studerat dem, och det händer, att detta studium begynt, medan ännu volontärsdrägten burits och den högre rangställningen endast skymtat i ett efterträdt fjerran.

En blick på vår rangordning skall närmare förklara hvad nyss anförts. Den är af gammalt datum, denna rangordning. Den bär årtalet 1714. Under årens lopp hafva naturligtvis deruti gjorts åtskilliga ändringar och tillägg, men stommen är i alla fall inemot 200 år gammal. Det är helt naturligt, att den vid sådant förhållande måste vara betydligt antiqverad. Redan uppställningen med sina 40 klasser antyder detta. Af dessa äro visserligen hälften vakanta, men det återstår ändock ett tjug särskilda hufvudafdelningar, medan man i Norge reder sig med 12 och i Danmark, änskönt der äfven bördsrang ingår i rangskalan, med endast 9. Dessutom finnes hos oss en särskild afdelning, hvilken upptager dem, som »stå öfver all rang», hvartill räknas statsministern, ministern för utrikes ärendena, riksmarskalken, statsråd och serafimerriddare.

Främst i första rangklassen möter oss den militära beställningen fältmarskalk, hvilket dock för närvarande är utan betydelse, eftersom någon innehafvare af denna höga värdighet icke finnes. Förr hörde till denna klass äfven presidenter och öfverståhållaren i Stockholm, de der emellertid enligt kongl. cirkuläret den 11 april 1835, utan något deruti angifvet skäl, nedflyttades till 4:de klassen. Men såsom ersättning hade fältmarskalkarne något år förut till sällskap i 1:sta klassen fått tre höga hoffunktionärer, öfverstekammarherren, öfverhofstallmästaren och öfverhofjägmästaren, hvilkas befattningar sålunda uppstälts såsom de förnämsta i riket näst statsrådets.

Med öfverstar äro i rang likställda stallmästare vid hofvet och kammarherrar, medan deremot revisionssekreterare och hofrättsråd få nöja sig med att komma i klasserna under. Majorer hafva rang framför assessorer i hofrätterna, häradshöfdingar, landssekreterare och landskamrerare. Enligt 1714 års rangordning voro de tre sistnämnda kategorierna ställda i sista eller

40:de klassen, efter fänrikar och kornetter, och först 1855 funnos de värdiga att derifrån flyttas till klassen mellan majorer och kaptener.

I samma klass som kaptener träffa vi på professorer vid universiteten, hvilka fortfarande stå på den rangplats, som blef dem anvisad 1714. Det är märkeligt hvilka låga platser på rangskalan de lärda yrkena hos oss intaga. I Norge har en universitetsprofessor öfverstelöjtnants rang, likaså i Danmark, der han till och med, om han är medlem af konsistoriet, har lika värdighet med öfverste. Rektor vid Köpenhamns universitet är likstald med generalmajor, medan våra universitetsrektorer anses stå mellan öfverstelöjtnanter och öfverstar. Lektorer vid de allmänna läroverken, hvilka måste besitta en ganska betydlig grad af lärdom, äro ställda mellan kaptener och löjtnanter, i fall de hafva någon rang alls, hvilket synes tvifvelaktigt. Visst är deremot, att läroverksadjunkter befunnits alldeles för simpla för att komma med i rangordningen.

Under kaptener äro placerade sekreterare och advokatfiskaler i hofrätterna, sekreterare och ombudsmän vid universiteten, sekreteraren i riksbanken, med flere. Efter löjtnanter stå, bland andra, färtläkarestipendiater af första klassen. Lägre tjänsterang än underlöjtnant hafva vice auditör och underläkare, ehuru de båda sistnämnda fått använda vida mera tid och arbete på sin utbildning och deras verksamhet måste anses mera betydelsefull än den förstnämndes. Och sist komma, i 40:de klassen, med rang efter underlöjtnanter, men framför fanjunkare, rådmän i Karlskrona och Göteborg med flere och allra sist kanslerssekreteraren vid universiteten, hvilkens placering bättre än något annat tydliggör det föräldrade och bakvända i våra rangbestämmelser.

Man må icke förvåna sig öfver, att officerare, som stälts på så jemförelsevis höga trappsteg, vant sig att se ned på andra människor och ringakta dem. Snarare vore det underligt, om så icke vore förhållandet. Då emellertid en sådan sakernas ställning icke är i något afseende gagnelig, men deremot medför åtskilligt ondt, icke minst för officerarne sjelfva, som genom sin rang ofta nog föras in i omständigheter, hvilka icke motsvaras af deras ekonomiska ställning, har det synt mig, att det icke vore ur vägen, att Riksdagen egnade sin uppmärksamhet åt denna angelägenhet och derom gjorde framställning hos Kongl. Maj:t.

Det vore i sådant fall icke första gången, som Riksdagen befattade sig med rangordningen. Vid riksdagen 1840—41 var denna fråga före och utmynnade i en underdånig skrifvelse af den 9 juni sistnämnda år, hvaruti Rikets Ständer, som trott sig finna, att uti de bestämmelser om embetens värdighet, som den gällande rangordningen innehölle, företedde sig flerfaldiga missförhållanden till följd af de förändringar i samhällsskicket, hvilka inträdt

under den längre tidrymd, som förflutit sedan denna stadga utfärdades, anhöllo, att Kongl. Maj:t måtte genom författning bestämma den värdighet, som tillkomme hvarje embete och tjänst, i förhållande till dess vikt inom statsförvaltningen. I samma skrivelse begärdes äfven, att Kongl. Maj:t måtte fästa särskildt afseende på det missförhållande, som dittills egt rum genom den högre rang, som tillerkänts hoftitlarne, samt att antingen ingen rang blefve utom hofvet tillerkänd dessa titlar eller ock en vida lägre och emot deras verkliga vikt afpassad, än som dittills varit fallet. Den 23 oktober samma år anmäldes denna skrivelse hos Kongl. Maj:t, som då fann framställningen icke kunna föranleda till någon åtgärd eller något för framtiden bindande beslut. Sedermera blef dock i kongl. cirkuläret den 10 november 1855, hvarigenom den ändrade embetsvärdigheten för landssekreterare, landskamrerare och häradshöfdingar med flere bestämdes, ständernas berörda skrivelse åberopad såsom ett af skälen för beslutet, så att helt och hållet utan resultat blef icke den underdåniga framställningen.

Det kan ifrågasättas, såsom äfven Rikets Ständer i sin ofvannämnda skrivelse gjorde, huruvida icke all lagstiftning i detta afseende, såsom i sig själf af föga vikt, vore att betrakta såsom umbärlig. Ätminstone lära väl icke många nu för tiden instämma med den, som år 1774 utgaf en edition af rangordningen och i sin förtjusning öfver att rangbestämmelserna, hvilka blifvit af ständerna upphäfdade 1766, återupplifvats till följd af 1772 års statshvälfning, inledde sitt företal med följande tirad: »Hvad prägel är för mynt, stämpel på varor, detsamma är rang på personer: ett uttryck af deras borgerliga värde.» Inom hvarje kår eller verk finnes ju alltid, rangordningen förutan, en viss skilnad mellan funktionärerna, beroende på deras ställning af öfver- och underordnade, och mellan de olika kårerna och verken gifves väl knappast något behof af rang. Om åter — må man väl säga med Ständerna 1841 — lagstiftningen i detta afseende anses böra kvarstå, till följd af mångårig häfd och de vanor, som derefter lämpat sig, bör den dock stödjas på riktiga grunder, så framt den skall bibehålla något anseende såsom lag. I detta fall kunde måhända en ledning vara att hemta från gällande resereglemente af den 11 februari 1881, hvaruti befattningshafvares ställning är bestämd efter grunder, som äro mycket olika rangordningens och mera öfverensstämma med allmänhetens riktigare uppfattning, och der klasserna icke äro flera än sex.

Äfven borde vid en eventuel omarbetning af rangordningen tagas i öfvervägande, huruvida icke såsom i Norge embetsrang och hofrang kunde skiljas åt, så att sådana oegentligheter undvekes som, till exempel, att en ung studerande, hvilken några dagar efter aflagd akademisk examen utnämnes till kammarjunkare, såsom sådan får samma rang som major och

derigenom i ett tag kommer att i värdighet stå öfver sina förra lärare, professorerna, eller att en ung godsegare, som hugnas med kammarherretitel och dermed kommer upp i öfverstes rangklass, skall i afseende å rang stå framför landssekreteraren och landskamreraren i länet, eller att en löjtnant, som nämnes till kammarherre, blir likställd med sin öfverste eller måhända kommer att stå öfver honom, ifall öfverstens utnämningsdatum är senare än kammarherrens!

Kännedomen om rangförhållandena är, såsom ofvan framhållits, icke synnerligen stor bland civila personer. Mången tror, att allt hvad rang heter egentligen är en hofsak och att alla bestämmelser om rang gifvas inom hofexpeditionen. Men så är det icke. Författningssamlingen upplyser, att på senare tider flera särskilda rangbestämmelser för embets- och tjänstemän beslutats på vederbörande departementschefs föredragning. Det bör därför icke kunna anses ligga något olämpligt uti att Riksdagen för Kongl. Maj:t framlägger de önskemål, som Riksdagen i förevarande afseende möjligen kan hysa.

I anslutning till hvad sålunda anförts, ber jag att få föreslå,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att alla bestämmelser om rang, utom för hofvet, måtte upphävas, eller, om detta finnes ej böra ske, att hofrang och embetsrang fullständigt skiljas från hvarandra och att gällande bestämmelser om embetsrangen ändras, så att de komma att bättre, än nu är händelsen, motsvara de olika befattningarnes vikt och betydelse för staten.

Stockholm den 5 mars 1901.

Hugo Segerdahl.